

Hahmottamisen haasteet adhd-oireisen lapsen arjessa

“Esimerkiksi yksinkertainen joku palapeli, että ei tahdo onnistua, ei löydä niitä palasia, että ne asiat ei niinku liity toisiinsa hänen mielessään samalla lailla kuin muilla liittyä.”

Näin kuvaa eräs äiti adhd-oireisen lapsensa hahmottamisen haasteita.

Hahmottamisen haasteet ovat yleistermi vaikeuksille, jotka johtuvat aivojen poikkeuksellisesta tavasta käsitellä näönvaraista ja tilallista tietoa. Hahmottamisen haasteet voivat olla hyvinkin merkittävissä roolissa lapsen arjessa. Siitä huolimatta aihetta on tutkittu varsin vähän, kertoo projektitutkija Suvi Ylönen.

Viime vuonna Niilo Mäki Instituutissa aloitetun Hahmottamisen kuntoutus -hankkeen tavoitteena on tuoda uutta tietoa hahmottamisen haasteista ja kuntoutuksesta. Hankkeen ensimmäisissä valmistuneissa Pro gradu -tutkielmissa keskityttiin adhd-oireisten lasten hahmottamisen haasteisiin. Yleisen kasvatustieteen opiskelija Mari Hakasalo haastatteli adhd-oireisiä lapsia ja erityisopettajiksi valmistuvat Sannamari Elomaa ja Hanna Suni keskittyivät adhd-oireisten lasten vanhempien ja opettajien kokemuksiin.

Sannamari Elomaa ja Hanna Suni

Hahmottamisen haasteet ja adhd

Osalla adhd-oireisista lapsista on myös hahmottamisen haasteita ja nämä haasteet voivat näkyä lapsen arjessa monin tavoin, mikä tekkee tuen tarpeestakin yksilöllisempää. Se, mikä on vaikeaa toiselle lapselle, voi toiselta sujua leikiten. Hahmottamisen haasteet voivat ilmetä esimerkiksi siten, että lapsen on vaikea tunnistaa esineitä tai ihmisiä, huomata yksityiskohtia tai työskennellä huolellisesti tilanteissa, jotka sisältävät paljon näköaistin kautta tulevaa tietoa. Lapsella voi myös olla haasteita etäisyyksien, koon, muodon tai nopeuden arvioimisessa tai kokoaminen ja rakentelu voivat tuntua vaikeilta tehtäviltä. Lisäksi lapsi saattaa eksiä tutussakin ympäristössä. Osalla lapsista voi olla samanaikaisesti vaikeuksia monissa hahmottamiseen liittyvissä tehtävissä, osalla taas hahmottamisen haasteet

voivat keskittyä yksittäisiin osaluaisiin.

– Tutkimusta tehdessämme huomasimme, että vaikeuksien alkuperää voi olla vaikea erottaa toisistaan

Mari Hakasalo

ja yhdessä nämä haasteet saattavat aiheuttaa sen, että ympäristön on vaikea ymmärtää lasta ja hänen tuen tarpeitaan. Erityisesti hahmottamisen haasteista tiedetään vielä vähän, eikä lapsen haasteita tältä osin välttämättä tunnisteta ja ymmärretä, toteavat adhd-oireisten lasten vanhempia ja opettajia haastatelleet Sannamari Elomaa ja Hanna Suni.

– Adhd-oireisen lapsen kohdalla voi olla lisäksi vaikea erottaa, onko kyse adhd-piirteisiin liittyvästä keskittymiskyvyn puutteesta vai siitä että ei hahmota esimerkiksi oppikirjan aukeamaa ja ei siksi pysty tekemään tehtävää, jatkavat Elomaa ja Suni.

Lapsen silmin

Lapsen näkökulmasta keskeistä arjessa on sen helppous ja sujuvuus. Lapsen arjen sujuvuutta voidaan tarkastella pohtimalla sitä, mitkä asiat

tuottavat lapselle myönteisyyttä, turvallisuutta ja hyvää oloa. Toisaalta aikuiset voivat sujuvoittaa lapsen arkea, jos he tietävät mitkä asiat lapsen näkökulmasta hankaloittavat sitä.

–Lapsen oman äänen kuuleminen voisi esimerkiksi auttaa aikuisia huomaamaan paremmin koulun arjessa esiintyvät kiusaamistilanteet ja niihin puuttuminen olisi sujuvampaa, kertoo lasten arkea tutkinut Mari Hakasalo.

Hakasalon mukaan esimerkiksi kiusatuksi tuleminen voi lapselle itselleen olla kokemuksena kuormittavampi kuin hahmottamisen haasteet sinänsä: –Jos kiusaaminen on seurausta hahmottamisen haasteesta, esimerkiksi kiusataan kun ei osu jalkapalloon, niin tällöin hahmottamisen kuntouttaminen on tärkeää kiusaamisen ja kielteisten kokemusten ehkäisemisen näkökulmista.

Koti näyttäytyi tutkimuksen lapsille paikkana, jossa oli hyvä olla. Lapsen kokemuksia kuuntelemalla Hakasalo analysoi asioita, jotka tekevät arjesta lapselle sujuvaa. –Arkea sujuvoittavat läheiset ja tärkeät ihmissuhteet, onnistumisen kokemuksia tuottava mielekäs tekeminen, selkeät säännöt arjessa sekä säännöllinen ja

ennakoitava päivärytmi ja sen sisällä mahdollisuus tehdä vapaasti valintoja, summaa Hakasalo.

Perhe lapsen tukena

Myös vanhempien haastatteluissa nousi esiin tarve muokata kodin arjesta lapsella myönteistä. –Haastatteluissa kävi ilmi, että vanhemmat näkevät lapsensa kokonaisuutena ja pyrkivät tukemaan häntä parhaansa mukaan. Vanhemmat häntä pyrkivät järjestämään arkensa niin, että lapsella olisi mahdollisimman hyvä olla, kertovat Elomaa ja Suni.

Vanhemmille oli tärkeää että heidän lapsena hyväksytään myös muualla kuin kotona omana ainutlaatuisena yksilönään ja nähdään lapsi adhd-oireiden ja hahmottamisen haasteiden takana. Ehkäpä tästä syystä ikätovereistaan poikkeavan lapsen arkea tasoiteltiin usein erilaisin tukimuodoin. Vaikkakin lapsen tukeminen on tärkeää, Sannamari Elomaa ja Hanna Suni jäivät pohtimaan, voidaanko arkea joskus tasoitella liikaa.

–Tosiasiahan on, että hahmottamisen haasteet tulevat seuraamaan lasta koko elämän ajan jossain muodossa. Lapsen eteen tulee tilanteita, joissa selvitäkseen hän joutuu muodosta-

maan omia selviytymiskeinojaan, jotta hänen arkensa hahmottamisen haasteiden osalta helpottuisi. Vanhempien tehtävä olisikin auttaa lasta sopivien selviytymiskeinojen rakentamisessa, pohtivat Elomaa ja Suni.

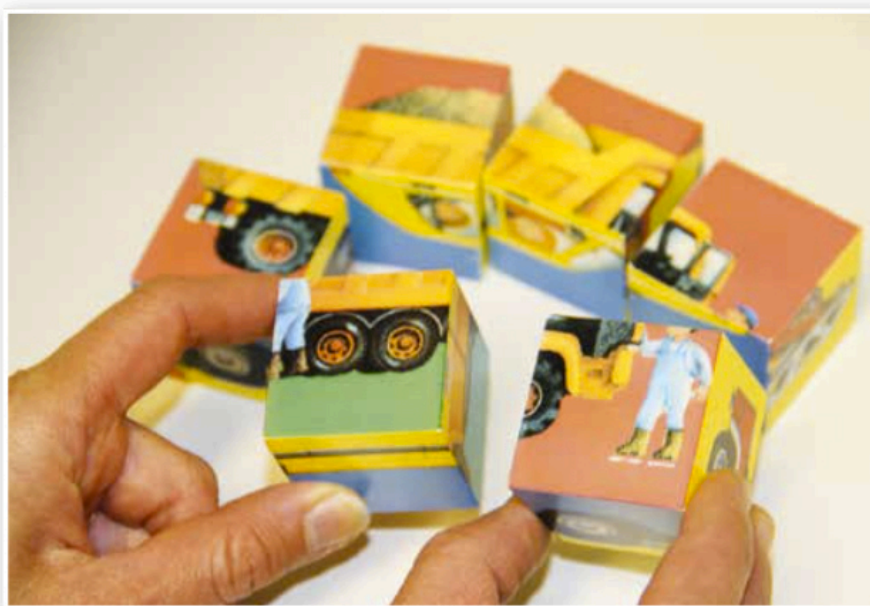
–Ilman oikeanlaista tukea lapsi saattaa kehittää arjessa itselleen myös sellaisia selviytymiskeinoja, mitkä eivät todellisuudessa helpota hänen elämäänsä. Tästä syystä lapselle tärkeiden lähi-ihmisten, kuten vanhempien ja myös sisarusten tuki on tärkeää, muistuttaa Hakasalo.

Koulussa tarvitaan tietoa hahmottamisen haasteista

Haastatteluista selvisi, että opettajat usein toivoisivat diagnoosin oppilaalle, jolla esiintyy erilaisia haasteita. Tällöin he kokevat voivansa paremmin tukea oppilasta. Varsinkin hahmottamisen haasteiden kohdalla ilmiö näkyy selvästi, kertovat Elomaa ja Suni.

–Koulumaailmaan tarvitaan tietoa hahmottamisen haasteista. Opettajat tietävät, mitä hahmottamisen haasteet teoriassa ovat, mutta jostain syystä niitä ei täysin osata yhdistää adhd-oireiseen lapseen ja osasyyski arjen haasteisiin. Tuntuu, että koulumaailmassa odotetaan selkeää oireluetteloa, mistä selviäisi, että oppilaalla on hahmottamisen haasteita, vähän samaan tapaan kuin adhd:sta on. Luetelon lisäksi tarvitaan selkeitä työkaluja, jotka auttavat juuri tiettyntyyppisen lapsen hahmottamisen haasteisiin, miettivät Elomaa ja Suni.

–Haastatellut lapset kertoivat osaamattomuuden kokemuksista, jotka liittyivät erityisesti kouluun. Kouluun koetaan usein seurausta väärin ymmärryksistä tai ristiriitaisista tilanteista, joissa aikuinen ei joko osannut asettua lapsen asemaan tai joissa säännöt ja

käytännöt olivat lapsen ymmärryksen ulottumattomissa, toteaa puolestaan Hakasalo.

Yhdessä lapsen parhaaksi

Koti ja koulu ovat erilaisia ympäristöjä ja luonnollisesti vanhemmat sekä opettajat näkevät lapsen hahmottamisen haasteet hieman eri tavoin. Joskus perheen ja koulun näkökulmat ovat niin erilaisia, että lapsen parhaaksi tehtävä yhteistyö ei suju.

Vanhemmat olisikin koulun piirissä hyvä nähdä oman lapsensa asiantuntijoina ja heidän näkemyksensä oman lapsensa haasteista tulisi huomioida.

–Usein opettajat ovat ymmällään lapsen hahmottamisen haasteita kohdatessaan. Vanhemmilla voi olla jo paljon tärkeää tietoa asiasta. Yhdessä toimien vanhemmat ja opettajat voisivat päästä lapsen kokonaisvaltaisempaan näkemiseen ja yhdessä voi-

taisiin luoda sujuva arki ja hyvä tuki oppimiselle, pohtivat Elomaa ja Suni.

Saman on huomannut myös Hakasalo: –Jos tietoa ja ymmärrystä hahmottamisen haasteista on ja lasta osataan koulussa tukea oikein, esimerkiksi erityisopetuksen puolella, niin tämä lisää lapsen näkökulmasta kouluarjen sujuvuutta ja tuo myönteisiä kokemuksia.

*Teksti
Hahmotuksen kuntoutus-
hankeen harjoittelija
Hanna Suni
ja projektitutkija Suvi
Ylönen*

*Kuvat Suvi Ylönen
ja Riku Kolehmäinen (Marin kuva)*

Artikkelin näkemykset pohjautuvat 2015 valmistuneisiin Pro gradu-tutkielmiin, jotka tulevat luettaviksi myös ADHD-liiton sivuille.

Lisätietoja hahmotusvaikeuksista ja Hahmottamisen kuntoutus -hankkeesta: hahku.fi

Hahmottamisen haasteet ja kuulumisen rakentuminen lapsen arjessa

Mari Hakasalo

- Tutkimuksessa tarkasteltiin niitä tekijöitä, jotka lasten näkökulmasta tekevät arjesta hyvää ja sujuvaa sekä edistävät lapsen kuulumisen kokemusta.
- Tutkimukseen osallistui 7 lasta, joilla oli sekä adhd-oireita että hahmottamisen haasteita. Lapsia haastateltiin, havainnointiin lyhyesti ja he saivat piirtää arjestaan.
- Positiivisia asioita lasten arjessa olivat läheiset ja tärkeät ihmissuhteet, mielekäs tekeminen, säännöt ja struktuuri sekä valinnan vapaus. Kielteisinä asioina arjessa näyttäytyivät yksin jääminen ja kiusatuksi joutuminen, mitkä liittyivät useimmiten kouluympäristöön.
- Tutkimuksen perusteella lasten kuulumisen kokemuksen rakentumista kouluympäristöä kohtaan tulisi tukea.

“Asiat ei liity toisiinsa hänen mielessään samalla lailla kuin muilla”: Alakouluikäisen ADHD -lapsen visuospatiaalisen hahmottamisen haasteet arjessa vanhemman ja opettajan arvioimana

Sannamari Elomaa ja Hanna Suni

- Tutkimuksessa kysyttiin, miten vanhemmat ja opettajat määrittelevät hahmottamisen haasteet, miten he kokevat ne ja miten he vastaavat lapsen haasteisiin arjessa.
- Tutkimuksessa haastateltiin 6 äitiä ja 5 opettajaa. Haastatteluiden perusteella adhd-oireisen lapsen hahmottamisen haasteet voivat olla fyysiseen ja sosiaaliseen ympäristöön liittyviä tai omassa mielessä tapahtuvia kuten vaikeus hahmottaa visuaalista tietoa ja abstraktia aikaa.
- Lisäksi kävi ilmi, että hahmottamisen haasteet tunnistettiin kotiympäristössä paremmin kuin koulussa ja aikuisten ymmärryksellä on yhteys siihen millainen merkitys näillä haasteilla on lapsen arjessa.